

1996 UTÁN – AKTUALITÁSOK AZ ADATBÁZISOK NEMZETKÖZI SZINTŰ
SUI GENERIS VÉDELMEÉRŐL
II. RÉSZ: AZ EURÓPAI ADATBÁZIS-IRÁNYELV ÉRTÉKELÉSE

Az „Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle” 2002 augusztusi számában a *sui generis* adatbázisok nemzetközi védelme tárgyában publikált tanulmány¹ szándéka szerint az adatbázisok jogi védelméről szóló irányelv (a továbbiakban: irányelv)² 1996-ban történt kibocsátása óta eltelt időszakot kívánta vizsgálat alá vonni, megismertetve az olvasókkal az európai, illetve a nemzetközi tendenciákat. A négy évvel ezelőtt megjelent, a tagállami gyakorlatot tárgyaló részt követően a jelen folytatásban az Európai Bizottság első értékelésére, az irányelvhez kötődő hazai gyakorlattal kiegészített bemutatására kerül sor.

AZ EURÓPAI SZABÁLYOZÁS ALAPJAI

Az Európai Közösségeket létesítő szerződés nem tesz említést a közösségi szerzői jogról; az Európai Bíróságnak az EK-szerződés 28. és 34. cikkére (a volt 30–36. cikk) épülő, a területi-ális és az egységes piaci követelmények összehangolására irányuló joggyakorlata nyomán az 1988-ban, majd annak folytatásaként 1991-ben a Bizottság által kibocsátott „Zöld Könyvek” tárgykörei mentén az Európai Közösség irányelvek által harmonizált bizonyos szerzői jogi részerületeket.³

Az első „Zöld Könyv” hatodik fejezete foglalkozott az adatbázisok kérdésével, amelynek végkövetkeztetésében merült fel magának az adatbázis összeállítása módjának a védelme, amennyiben az figyelemre méltó ráfordítással jött létre.⁴ A Zöld Könyv folytatásában rögzítésre került, figyelemmel a két közlemény kibocsátása közötti időszakban megtartott meghallgatásokon kifejtett álláspontra, az érdekelt körök túlnyomó többsége támogatta az adatbázisok szerzői jogi védelmét, míg a *sui generis* megközelítés nem kapta meg ugyanezen támogatást.⁵

¹ Munkácsi Péter: 1996 után – aktualitások az adatbázisok nemzetközi szintű *sui generis* védelméről. I. rész: Válogatás az európai tagállamok joggyakorlatából. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 107. évf., 3. sz. 2002. augusztus, 29. o.

² Az Európai Parlament és a Tanács 96/9/EK irányelve (1996. március 11.) az adatbázisok jogi védelméről. HL L 77. szám, 1996. 03. 27., 20. o.

³ Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology – Copyright Issues Requiring Immediate Action COM (88) 172 final; Follow-up to the Green Paper, Working programme of the Commission in the field of copyright and neighbouring rights COM (90) 584 final, Brussels, 17 January 1991

⁴ COM (88) 172 final, 6.6.7. pont.

⁵ COM (90) 584 final, 6.2.1.pont.

A Bizottság 1992-ben dolgozta ki első javaslatát e tárgyban.⁶ Közel négy évig tartó, változó intenzitással zajló jogszabály-előkészítési folyamatot követően fogadták el végső formájában az irányelvet.⁷ A tagállamok 1998. január 1-jéig kaptak határidőt az Adatbázis-irányelv rendelkezéseinek nemzeti jogukba történő átültetésére. E határidőt mindössze Ausztria,⁸ az Egyesült Királyság,⁹ Németország¹⁰ és Svédország¹¹ tartotta be. A legtöbb tagállam az irányelv átvételét 1998 és 2000 között hajtotta végre.¹² Magyarország 2002. január 1-jével vezette be a jogintézményt a szerzői jogi törvény külön fejezeteként.¹³

A Bizottság feladata, hogy az irányelv alkalmazásáról szóló értékelő jelentést készítse a 16. cikk (3) bekezdése alapján, amelyet az Európai Parlamenthez, a Tanácshoz és a Gazdasági és Szociális Bizottsághoz kell benyújtania, első alkalommal 2001 végén. A jelentésben különösen a *sui generis* jog érvényesülését vizsgálja meg — ideértve a jogszerű felhasználók jogait és kötelezettségeit (8. cikk) és a kivételeket (9. cikk) tartalmazó rendelkezéseket —, és ellenőrzi, hogy ennek a jognak az alkalmazása nem vezetett-e erőfölénnyel való visszaéléshez, vagy nem befolyásolta-e egyébként hátrányosan a szabad versenyt oly módon, hogy az megfelelő intézkedések foganatosítását, így például kényszerengedélyek bevezetését indokolná. Szükség esetén javaslatokat készít az irányelvnek az adatbázisok területén bekövetkezett fejlődésnek megfelelő kiigazítására. Az értékelésre

⁶ COM (92) 24 final, Brussels, 30 January 1992

⁷ A döntéshozatali folyamat áttekintő bemutatását lásd http://europa.eu.int/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=en&Dosl d=20478#22759 (2006. január 16.)

⁸ „Urheberrechtsgesetz-Novelle 1997”, BGBl. I. – Ausgegeben am 9. Jänner 1998 – Nr. 25, 505ff.

⁹ The Copyright and Rights in Databases Regulations 1997 – made on 18th December 1997 – S.I.1997, No. 3032

¹⁰ Informations- und Kommunikationsdienste-Gesetz – IuKDG vom 22. Juli 1997, BGBl 1997 I, 1870ff.

¹¹ 1997:790 törvény 1997. 11. 6-án

¹² Lásd részletesen *Jens Gaster*: The EC *sui generis* right revisited after two years: a review of the practice of database protection in the 15 EU Member States. *Tolley's Communication Law*, 5. évf., 3. sz., 2000, 87. o.

¹³ A módosító rendelkezéseket a 2001. évi LXXVII. törvény tartalmazta. A teljesség kedvéért szükséges felidézni, hogy a jogszabály-előkészítő munka az év elején egy kérdéssor összeállításával kezdődött meg, amit a Magyar Szabadalmi Hivatal munkatársai az Igazságügyi Minisztériummal együttműködve készítettek el. Az érdekeképviselési és szakmai szervezetekhez eljuttatott kérdéssor általános és tartalmi kérdésekre tagolódva 12 kisebb-nagyobb problémakört érintett. Az általános főkérdés a szabályozás módjára irányult. Az 1998 szeptemberében kormányhatározattal jóváhagyott és a 2140/2000. (VI. 23.) Korm. határozattal módosított (a 2002. december 31-ig terjedő időszakra vonatkozó) jogharmonizációs program alapján ez a jogalkotási feladat alapvetően a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Sztj.) megfelelő módosításával végezhető el, de a nemzetközi jogfejlődés szem előtt tartása mellett elképzelhető az önálló törvényi szabályozás lehetősége is. Az érdekeképviselési és szakmai szervezetek közül többen érveltek a szabályozás ezen utóbbi formája mellett. Részletesen lásd „Az adatbázisok *sui generis* védelmének szabályozása (Munkácsi Péter)”, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2001. augusztus, 58. o; *Faludi Gábor*: A magyar szerzői jog közelítése az európai joghoz. In: *Vékás Lajos* (szerk.): Európai közösségi jogi elemek a magyar magán- és kereskedelmi jogban. KJK-Kerszöv, Budapest 2001, Negyedik rész, 2. fejezet, 321–326. o. A jogszabályi változások leíró jellegű bemutatását lásd *Petkó Mihály*: Változások az adatbázisok védelmében. NAPI Jogász, 2002 január, 19. o.

2005 decemberéig kellett várni, amely még nem a véglegesített formában, hanem bizottsági munkaanyagként került publikálásra.¹⁴ Az értékelés alapjául egyfelől a Belső Piac és Szolgáltatások Főigazgatósága által az európai adatbázisiparban végzett online felmérés, másfelől a legnagyobb adatbázisjegyzék, a *Gale Directory of Databases (GDD)* szolgált. A munkaanyag készítői az érintetteket észrevételezésre kérik fel 2006. március 12-ig, a véglegesítésre ezután kerül sor.

Amint az ismert, az irányelv jogi kereteket biztosít az információs korszak különböző típusú adatbázisai számára. Az irányelv az „eredetiség” fogalom mentén tesz különbséget az adatbázisok között; az „eredeti” adatbázisok a *droit d' auteur* rendszerhez tartozó országok által kialakított elveiből, míg a „nem eredeti” adatbázisok esetén az angolszász jogrendszer *sweat of the brow* szerzői jogi gyakorlatából indultak ki. Egy új típusú jogot létesítettek, lehetőséget biztosítva az adatbázis előállítója számára annak megakadályozására, hogy az adatbázis egész tartalmát, illetve annak jelentős részét jogosulatlanul kimásolják és/vagy újrahasznosítsák. A *sui generis* jog a közösségi szintű jogalkotás eredménye, amelynek egyetlen nemzetközi egyezményben sem található előzménye. A korábbi joggyakorlat sem tett különbséget az „eredeti” és „nem eredeti” adatbázisok között.¹⁵

Az értékelés középpontjában annak vizsgálata áll, vajon az „új jog” bevezetése elősegít-e az európai adatbázisipar növekedését, figyelembe véve a kritikai észrevételeket. Ezek három irányt mutatnak:

- az új *sui generis* védelem tárgya tisztázatlan, és nem szolgálja megfelelően azokat a célirányokat, ahol az innovációt és a növekedést elő kellene segítenie;
- a védelem új formája azok számára (az egyetemi közösség és más iparágak) okoz hátrányt az adatok, információk hozzáférhetetlenségével, akiknek üzleti tevékenysége vagy a kutatásai éppen az adatok és az információk elérhetőségétől függ;
- a védelem új formája terjedelmében túl szűk, így az adatbázis előállításába beruházók védelmét nem biztosítja megfelelően.

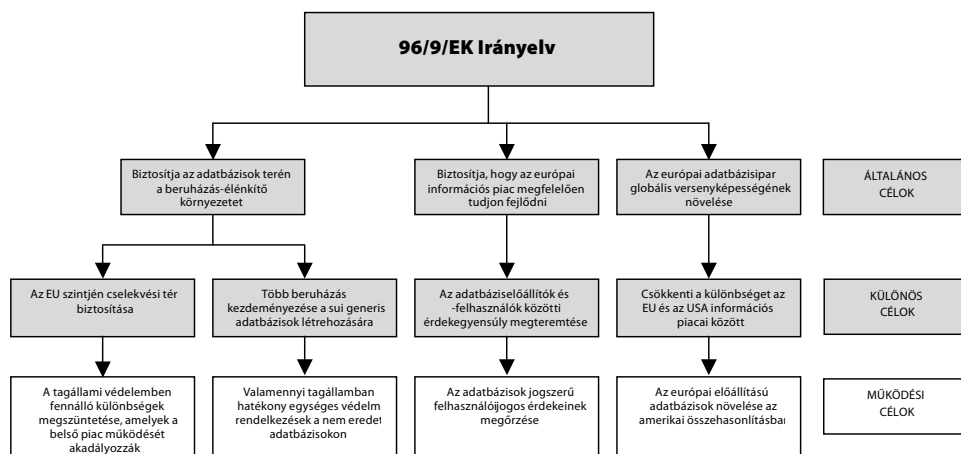
Az értékelés elemzés tárgyává tette az Európai Bíróság 2004 novemberében meghozott négy döntését,¹⁶ az irányelv célkitűzéseinek hatásosságát és hatékonyságát, valamint az Európai Unióban az adatbázisok előállításának növekedését az irányelv elfogadását követően.

A munkaanyag az 1992-ben kibocsátott irányelvjavaslat és az elfogadott irányelv által meghatározott célkitűzéseket általános, különös és működési célok alapján csoportosítja, amelyek rövid áttekintésére a következő oldalon látható illusztráció segítségével kerül sor.

¹⁴ DG Internal Market and Services Working Paper First evaluation of Directive 96/9/EC on legal protection of databases. Brussels, 12 December 2005

¹⁵ A *sui generis* jogvédelem koncepciójának kialakulásához, az amerikai szakirodalom hivatkozást nélkülöző alapulvételével magyar nyelvű összeállítást közöl: *Náthon Natalie*: Az adatbázisok szerzői jogi védelme. NAPI Jogász, 2002 január, 15. o.

¹⁶ Lásd a 27. lábjegyzetet!

Az irányelvben meghatározott célkitűzések

(Forrás: DG Internal Market and Services Working Paper. First evaluation of Directive 96/9/EC on legal protection of databases. Brussels, 12 December 2005, 7. o.)

A TAGÁLLAMI VÉDELEMBEN FENNÁLLÓ KÜLÖNBSÉGEK MEGSZÜNTETÉSE

Az irányelv rendelkezéseit nemcsak a 25 tagállam, hanem az európai gazdasági térség országai is átültették nemzeti jogukba. A nemzeti bíróságok kialakuló esetjoga széleskörűen értelmezte az adatbázis fogalmát, így idetartoztak a telefon-előfizetői listák, a bírósági határozatok gyűjteményei, az apróhirdetés-listákat tartalmazó weboldalak, különböző információs katalógusok, a napilapok címlaplistája.¹⁷ Az értékelés egyben rámutat a *sui generis* jog szöveges ellentmondásaira is; német és holland jogesetek által hivatkozik az irányelv 7. cikkében megfogalmazott „jelentős ráfordítás” eltérő értelmezésére.¹⁸ Különbözőségekhez vezetett az egyes tagállami joggyakorlatokban az ún. „*spin off*” teória,¹⁹ a hiperlinkek és belső linkek²⁰ megítélése.

¹⁷ A tagállami nemzeti bíróságok 2002-ig terjedő esetjogáról magyar nyelven lásd az 1. lábjegyzetet. Az egyes európai országok aktualizált esetjogi gyűjteménye elérhető az amszterdami székhelyű Institute for Information Law honlapján: <http://www.ivir.nl/files/database/index.html> (2006 január 16.).

¹⁸ A nemzetközi szakirodalomban a jelentős ráfordítás kérdésében lásd *Estelle Derclaye*: Database Sui Generis Right: What Is a Substantial Investment? A Tentative Definition, IIC, 2005, 36. sz., 2–36. o.

¹⁹ A hazai szakirodalomban lásd *Kabai Eszter*: Adatbázis, mint a *sui generis* védelem tárgya. In: *Király Miklós – Gyertyánfy Péter* (szerk.): *Liber Amicorum*, Studia Gy. Boytha dedicata, Ünnepi dolgozatok Boytha György tiszteletére. ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Nemzetközi Magánjogi és Európai Gazdasági Jogi Tanszék, Budapest, 2004, 169–186 o., 179. o.

²⁰ Részletes magyar nyelvű feldolgozását lásd *Tóth Péter Benjámin*: Bűnös kapcsolatok? A hiperlinkek és a szerzői jog. *Magyar Jog*, 2002. 10. sz., 577–591. o.

Megjegyzendő, hogy az irányelv hazai jogba történő átültetését követően az adatbázisokat érintő joggyakorlat elsősorban a Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT) szakvéleményeiben jelentkezett; a jelen tanulmány keletkezése idején nincs folyamatban lévő vagy lezárt bírói döntés.²¹ A SZJSZT már egy 2002-ben kelt szakvéleményében utalt arra, hogy a könyvtári állománygyarapítási tanácsadó kiadvány nyomtatásra előkészített, elektronikusan rögzített, tárolt példányai olyan gyűjtemények, amelyekben az egyes önálló műleírásokhoz, adatokhoz mint tartalmi elemekhez számítástechnikai úton, egyedileg hozzá lehet férni, vagyis ezek az Szt. 60/A §-a szerinti „adatbázisok”. A szakvélemény ezen adatbázisok előállítói vonatkozásában megállapította a szerzői joghoz kapcsolódó *sui generis* jogi védelmet, mivel a kiadvány szerkesztése, létrehozása, ellenőrzése és megjelenítése jelentős ráfordítással jár. Az adott esetben ez lényegében azt jelenti, hogy az adatbázis bizonyos használataihoz az előállító hozzájárulása szükséges, és ezért neki díjazás jár az Szt. 84/A § alapján. Az adatbázis nyomtatott változata nem részesül *sui generis* védelemben, mert elemeihez nem lehet egyedileg hozzáférni (már nem adatbázis).²²

Egy évvel később a műszaki tervekben, szakértői véleményekben, térképekben, tervezési, kutatási és felhasználási szerződési elemeket tartalmazó vegyes szerződésből álló dokumentáció egyes részeit képező adatbázisok vonatkozásában tett utalást az SZJSZT a szerzői jogi és a *sui generis* védelemre.²³

Amíg az előző két szakvélemény csak érintőlegesen foglalkozott az adatbázisok kérdésével, a testülethez 2004-ben érkezett megkeresés által felvetett kérdéskör alapvetően a gyűjteményes művek, illetve az adatbázisok védelméhez kapcsolódó szabályokat érintette. A briliáns szakvélemény világosan körbejárta, és az Európai Bíróság négy döntésével egy időben, azokat elemző módon hivatkozva adott átfogó képet a *sui generis* adatbázis-oltalomról.²⁴ A megkereséssel élő nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár 1990 óta számítógépes rendszerben rögzíti a hazai és külföldi időszaki kiadványok fűgyűjtőkörébe tartozó cikkeinek – tárgyszavazott – bibliográfiai adatait. A rendszer azzal a céllal született, hogy a felhasználók a könyvtár számítógépes rendszerében történő keresés alapján ki tudjanak nyomtatni egy listát azon cikkekről/tanulmányokról (továbbiakban együtt cikkek), amelyeket használni kívánnak (esetleg a másolatát is kérik). A terveik szerint a fénymásolás és a gyakori raktári mozgatás kiváltására

²¹ A korábbi szerzői jogi törvény (1969. évi III. tv.) végrehajtási rendeletének 1988-ban történt kiegészítése révén az adatbázisokra (akkori kifejezéssel: a számítástechnikai eszközökkel működtetett adattárakra) is alkalmazni kellett a gyűjteményes művekre vonatkozó szerzői jogi szabályokat. A kisszámú bírói gyakorlat rövid összefoglalását lásd *Faludi Gábor*: A magyar szerzői jog közelítése az európai joghoz. In: *Vékás Lajos* (szerk.): Európai közösségi jogi elemek a magyar magán- és kereskedelmi jogban. KJK-Kerszöv, Budapest, 2001, Negyedik rész, 2. fejezet, 314. o.

²² SZJSZT 14/02; A szerzői jog a gyakorlatban. A Szerzői Jogi Szakértő Testület véleményeinek gyűjteménye (1997–2003). KJK-Kerszöv, Budapest, 2004, 153. o.

²³ SZJSZT 25/03, uo. 56. o.

²⁴ SZJSZT 29/04, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 110. évf., 1. sz., 2005 február, 52–68. o.

a rendszerben levő bibliográfiai adatokat kiegészítik a cikkek teljes szövegével (PDF vagy szöveges formában), így ezt a rendszer felhasználói maguk letölthetik és kinyomtathatják.

A megkeresés azon kérdésére, vajon a könyvtár beszkenneheti-e a tulajdonában lévő sajtópéldányok cikkeit (nem a teljes kiadványt), az eljáró tanács megvizsgálta a végzett felhasználási cselekményt. Eszerint a könyvtár gyűjteményének részét képező, nyomdászati úton megjelenített művek, adatbázisok digitális formára hozása – akár szkennelés útján, akár más módon, például irodalmi művek esetén ismételt begépeléssel – a szerzői jog fogalomrendszerében „többszörözésnek”, illetve „kimásolásnak” minősül. Szükségesnek tartotta az eljáró tanács azon körülményt is megvizsgálni, hogy akár szerzői jogi védelemre, akár *sui generis* oltalomra érdemes gyűjteményes mű, illetve adatbázis kimásolása is megtörténik-e.

Amikor ugyanis a könyvtár az egyes cikkekből, tanulmányokból mint tartalmi elemekből felépíti saját adatbázisát, ezt úgy teszi, hogy sok esetben a cikkeket, tanulmányokat olyan összeállításból veszi át, amelyet korábban más személy vagy szervezet válogatott össze. Ez a helyzet akkor, amikor időszaki kiadványok elemeit veszi fel egyenként (önálló elemként) saját adatbázisába, amely azután például a szerző neve vagy tárgyszavak alapján kereshetővé és elérhetővé válik.

Az időszaki kiadványok az Sztj. szerint nyilvánvalóan gyűjtemények; a „gyűjtemény” kifejezés tekinthető ugyanis a tetszőleges tartalmi elemekből álló, nem véletlenszerűen összeállt elemösszesség általános kategóriájának. A gyűjtemény az Sztj. védelme alatt állhat, ha

- a) gyűjteményes mű,
- b) védett adatbázis, konkrétan:
 - adatbázismű vagy
 - *sui generis* oltalomban részesülő adatbázis.²⁵

A szakvélemény is megállapítja, hogy – hasonlóan a nemzetközi példákhoz – a magyar szerzői jogi törvény sem nyújt támpontot a *jelentős ráfordítás* fogalom értelmezésében, ezért különösen értékelendők az eljáró tanács vonatkozó megállapításai. Abban az esetben, ha a kiadó megrendelésére készülnek el a cikkek, tanulmányok, a megalkotásukra fordított ráfordítások nem, csak a már meglévő, önálló tartalmi elemek megszerzésének költségei vehetők figyelembe. Ezt a megszorítást azonban alkalmazni kell arra a gyakori esetre is, ha a kiadót az egyes szerzők már kész, de nyilvánosságra még nem hozott műveikkel keresik meg. Ebben az esetben látszólag már meglévő anyagokról van szó, és így a megszerzésük iránti ráfordítások figyelembe vehetőek lennének. Az eljáró tanács álláspontja szerint azonban azokban az esetekben, amikor az így előre megírt cikkek, tanulmányok még nem kerültek nyilvánosságra, azaz a széles nyilvánosság számára még nem hozzáférhetőek, az értük a szerző számára fizetett jogdíj az önálló mű előállításáért (az eljáró tanács kiemelésé) fizetett összegnek, nem pedig az *adatbázis létrehozására fordított befektetésnek* (az eljáró tanács ki-

²⁵ uo. 53–54 o.

emelése) tekintendő. Az ilyen művekért fizetett díjak ezért szintén nem vehetők figyelembe a „tartalom megszerzésének ráfordításai” körében. Ráadásul ilyenkor a megszerzésre igen alacsony összeg fordítódik, hiszen maguk a szerzők ajánlják fel műveiket.

A „tartalom ellenőrzésére”, és a „tartalom megjelenítésének” meghatározásában az Európai Bíróság döntéseit is segítségül hívta az eljáró tanács. A szakvélemény szerint mindhárom fogalom esetében – megszerzés, ellenőrzés, megjelenítés – azt a szempontot kell figyelembe venni, hogy a ráfordítások csak az adatbázis-oltalomnak az irányelv preambulumaiban rögzített célja által szükséges körben vehetők figyelembe, azaz kizárólag a már meglévő információk tárolását és feldolgozását végző rendszerek létrehozásához szükséges ráfordítások. A „jelentős ráfordítás” tehát egyedül az adatbázis „mint olyan” előállításához szükséges beruházásokat jelenti, a tartalom előállításának ráfordításai nem vehetők figyelembe (az eljáró tanács kiemelése). Az egyszerű időszaki kiadványok esetében a kiadó ráfordításai nem már meglévő cikkek/tanulmányok felkutatására, tárolására és feldolgozására irányulnak, hanem az egyes cikkek/tanulmányok közönséghez juttatására. Ebben az esetben az, hogy e tevékenység során – a könnyebb érthetőség és kezelhetőség érdekében – az időszaki kiadvánnyal adatbázis is létrejön, olyan következmény, amely külön jelentős ráfordítást nem igényel.

Nem zárja ki semmi azonban azt, hogy a kiadó később – például minden évfolyam végén vagy nagyobb időszak összefoglalásaként – jelentős ráfordítással új adatbázissá formálja (az eljáró tanács kiemelése) a már meglévő cikkek/tanulmányok gyűjteményét. Erre példa lehet, ha szakemberek közreműködésével tárgyszavak szerint teszi kereshetővé a tartalmi elemeket vagy ha elektronikus adatbázist épít belőlük (ahol mind az egyébként analóg formában született cikkek digitalizására, mind a keresést lehetővé tevő számítástechnikai eszköz kialakítására és az adatbázis megjelenítésére is jelentős ráfordítást eszközölhet). A fentieket összefoglalva az eljáró tanács véleménye szerint csak az adott adatbázis létrejötte sajátos körülményeinek ismeretében állapítható meg, hogy a tartalom megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése egy időszaki kiadvány esetében jelentős ráfordítást igényelt-e.²⁶

AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG NÉGY DÖNTÉSE

A cikksorozat első része még csupán két európai bírói fórum elé emelt ügyről számolhatott be, a megjelenését követően további két eset is az Európai Bíróság elé került előzetes döntéshozatali eljárás céljából.²⁷ Valamennyi ügy sportinformációkat tartalmazó adatbázisokat érintett;

²⁶ uo. 56–57. o.

²⁷ C-46/02, *Fixtures Marketing Ltd v. Oy Veikkaus Ab*; C-203/02, *The British Horseracing Board Ltd and Others v. William Hill Organization Ltd*; C-338/02, *Fixtures Marketing Ltd v. Svenska Spel AB*; C-444/02, *Fixtures Marketing Ltd v. Organismos prognostikon agonon podofairou (OPAP)*. A döntések teljes terjedelemben elolvashatók a magyar és a máltai (egy-egy esetben a szlovén és a lett) kivételével az Európai Unió valamennyi hivatalos nyelvén az Európai Bíróság honlapján: <http://curia.eu.int> (2006. január 16.)

a „brit lóverseny”-esetként ismert angol ügy felperesi oldalán a Brit Lóversenytestület (*British Horseracing Board Ltd. – BHB*) és társai állt, az adatbázisaikon meglévő jogaik megsértését vélelmezve az Egyesült Királyság egyik legnagyobb lóverseny-fogadóirodájával szemben (*William Hill Organisation Ltd. – William Hill*). A *BHB* adatbázisai nemcsak magukról a versenyekről tartalmaztak adatokat, hanem magukban foglalták a versenyeket megelőző információkat (a lovakról, a zsokékról, a versenyfeltételekről, a befutókról és a győztesekről) is, amelyek különösen értékesek a bukmékerek számára. A *William Hill* a *BHB*-adatbázisokból szerzett információkat a fogadóirodák és a telefonos fogadások elősegítésére használta fel saját internetszolgáltatásaiban is a *BHB*-re történő utalás nélkül.

A másik három esetben az alapügy felperese azonos: az angol *Fixtures Marketing Ltd.* kizárólagosan jogosult az Egyesült Királyságon kívül kereskedelmi forgalomban hasznosítani az angol és a skót futball-ligák által készített futballmérkőzések időpontjait tartalmazó listákat (mérkőzésnap társakat) a csapatok párosításával együtt. Minden párosítás tartalmaz egy pályaválasztó és egy vendégcsapatot. Futballidényenként körülbelül 2000 meccset játszanak, így a mérkőzésnap társak előállítása jelentős idő- és munkaráfordítást, 11,5 millió GBP (megközelítőleg 17 millió €) éves költséget, valamint a listáknak a megtervezését is igényli. Az angol vállalkozás az adatokat jogosulatlanul felhasználó finn (*Oy Veikkaus AB*), svéd (*Svenska Spel AB*) és görög (*Organismos prognostikon agonon podosfairou*) szerencsejáték-fogadó cégekkel szemben lépett fel.

Az előzetes döntéshozatali eljárásban *Stix-Hackl* főtanácsnoknő 2004. június 8-án tette közzé főtanácsnoki indítványait. Az indítványok leglényegesebb eleme, hogy az adatbázis előállítója védelmet élvez az irányelv alapján abban az esetben is, ha az adatbázis futballmérkőzés-naptárak, lóverseny-információk céljából készült. A bukmékerek adatfelhasználása tiltott újrahasonosítási cselekményt eredményez még akkor is, ha az adatot nem közvetlenül az adatbázisból, hanem más független forrásból, mint például a nyomtatott sajtóból, vagy az internetről szerzik meg.²⁸

Megjegyzendő, hogy a bíróságot nem köti a főtanácsnok indítványa. A főtanácsnok arról készíti véleményét, hogy a bírácnak miként kellene eljárniuk az adott ügyekben. Az Európai Bíróság 2004. november 9-én kelt négy döntésében számos tekintetben eltért a főtanácsnoki indítványban foglaltaktól.²⁹

Az értékelés a *William Hill*-döntés rendelkező részéből kiemeli, hogy egy versenyen részt vevő lovak listájának megalkotására felhasznált eszközök és az ennek keretében tartozó ellen-

²⁸ A főtanácsnoki véleményeket részletesen bemutatja *Kabai* i. m. 177–180., illetve 182–185. o.

²⁹ A hazai szakirodalomban *Kabai Eszter*: Adatbázis, mint a *sui generis* védelem tárgya. Infokommunikáció és Jog, 2005 1. sz., 5–12. o., a nemzetközi szakirodalomban *Mark J. Davison – P. Bernt Hugenholtz*: Football fixtures, horse races and spin-offs: the ECJ domesticates the database right. E.I.P.R. 2005, 113. o.-on található erre utalás. Az adatbázis fogalmának meghatározásánál a bíróság osztotta a főtanácsnok megállapítását, lásd *Estelle Derclaye*: The Court of Justice interprets the database *sui generis* right for the first time. E.L.Rev. 2005, 420–430 o., 427 o.

őrzési műveletek nem minősülnek az e listát tartalmazó adatbázis tartalmának megszerzésével és ellenőrzésével kapcsolatos ráfordításnak. Az Európai Bíróság különbséget tesz az adatbázisok tartalmának létrehozására és olyan adatok megszerzésére szolgáló eszközök/források között, amelyek az adatbázisok tartalmának összegyűjtését eredményezik. Az adatok létrehozása és megszerzése közötti különbségtétel értelmében a sporttestületek, mint például a *BHB*, nem hivatkozhatnak arra, hogy az irányelv értelmében szereztek meg az adatokat. Ezért az ilyen testületek nem adhatnak engedélyt saját adataikra harmadik személyek irányába.

Az értékelés megjegyzi, a négy döntés érdemének számít az a körülmény – bár a Bizottság eredeti szándéka, a szélesebb értelemben vett „nem eredeti” adatbázisok védelme ellenében irányul –, hogy rámutatott számos olyan problémára, amely a meg nem vizsgált és ellentmondásos jogi fogalomnak („a minőségileg és mennyiségileg jelentős ráfordítás a tartalom megszerzésében, ellenőrzésében, illetve megjelenítésében”) a nemzeti jogokban történt átültetése során merült fel.

Az Európai Bíróság döntésében arra is kitért, hogy az olyan szerencsejáték-fogadó cégek, mint a *Svenska Spel* vagy a *William Hill* által a futballmeccsekre, löversenyekre kötött online fogadások nem érintik a felperesi adatbázis tartalma egészét vagy jelentős részét, és nem zárják ki a későbbi jelentős ráfordítást adatbázisaik megalkotására.

Az értékelés megemlíti, hogy a fenti értelmezést alkalmazta a Brit Fellebbviteli Bíróság 2005. júliusi ítéletében, némileg eltérő alapon, a *British Horse Racing Board v. William Hill*-esetben. A brit bírói fórum elutasította a *BHB* érvelését rámutatva arra, hogy adatbázisa az irányelv 7. cikk (1) bekezdése alapján akkor részesül védelemben, ha jelentős ráfordítást eszközöltek. A *sui generis* védelem nem terjed ki a bíróság álláspontja szerint a „mögöttes adatok létrehozására; a futballmérkőzés-listák nem állnak *sui generis* védelem alatt. A jogértelmezés iránya csalódást keltett a sporttestületek további terveire; a *BHB* például több mint 100 millió GBP (körülbelül 142 millió €) bevételt remélt az adatengedélyezési tevékenységből”.³⁰

Mindazonáltal a bizottsági online felmérés alapján a megkérdezettek 43%-a vélekedett úgy, hogy adatbázisaik védelmi szintje azonos az Európai Bíróság négy döntését megelőző időszakkal, csak 36%-uk vélelmezte a gyengébb védelmet. Másfelől viszont a válaszolók 54%-a szerint a jövőben kevesebb adatbázis esik a *sui generis* védelem körébe. Az értékelés elképzelhetőnek tartja, hogy más iparágakra (például az ingatlanforgalmazás, munkaügyi központok) is, ahol adatokat hoznak létre, azokat adatbázisban tárolják, feldolgozzák, hátrányosan hatnak ki az Európai Bíróság döntései. Viszont eloszlatja a gazdasági erőfölénnyel szembeni aggályokat az ún. egyforrású adatbázisok („*single-source*” *databases*) tekintetében, azaz olyan adatbázisok esetében, amelyek előállítója és a mögöttes információ tulajdonosa ugyanazon természetes vagy jogi személy.

³⁰ Az esetről részletesebben *Shireen Peermohamed – Rebecca Kaye: Taking steps. How can you increase the chances of gaining protection for your database? Copyright World, October 2005, 16. o.*

HATÉKONY, EGYSÉGES VÉDELMI RENDELKEZÉSEK – TÖBB BERUHÁZÁS KEZDEMÉNYEZÉSE A SUI GENERIS ADATBÁZISOK LÉTREHOZÁSÁRA

A Bizottság értékelése jelentős terjedelemben tér ki a gazdasági mutatókra, mivel a kritikák szerint az adatbázisok *sui generis* védelmének európai bevezetése hatástanulmány nélkül történt. Az 1992-ben elfogadott irányelvjavaslathoz tartozó indokolás előzetes számításai szerint a világ online adatbázisainak egynegyede európai eredetű volt, míg az amerikai részesedés a világgpiacról elérte az 56%-ot. A Bizottság jelentős ütemű fejlődéssel számolt az európai információs piac vonatkozásában, amely különösen a CD-ROM-előállításban mutatkozott meg. Az internetkorszak kezdetével és a digitális szolgáltatások bevezetésével az elektronikus adatbázisok fontos színterévé váltak a tartalom terjesztésének. A legtöbb kereskedelmi szolgáltatás, továbbá a közszolgáltatások növekvő száma az elektronikus adatbázisokból származik. Az adatbázis-, illetve a névsorkiadó ipar 2000-ben 8,2 billió eurós forgalmat bonyolított le; a szoftver- és adatbázisiparnak az EU GDP-jéhez való hozzájárulása meghaladta az 1%-ot (1,35%).

Itt fontos megjegyezni, hogy a szerzői joghoz köthető gazdasági teljesítményeket vizsgáló magyarországi felmérés szerint a szerzői jogi alapú ágazatok gazdasági teljesítménybeli súlya Magyarországon megfelel az uniós tagállamokban regisztrált arányoknak, sőt e tekintetben az élmezőnyben foglal helyet.³¹ A szerzői jogi ágazatok foglalkoztatási súlya is erőteljes, és a tagállamok között a foglalkoztatáshoz való hozzájárulás vonatkozásában is élen jár Magyarország.

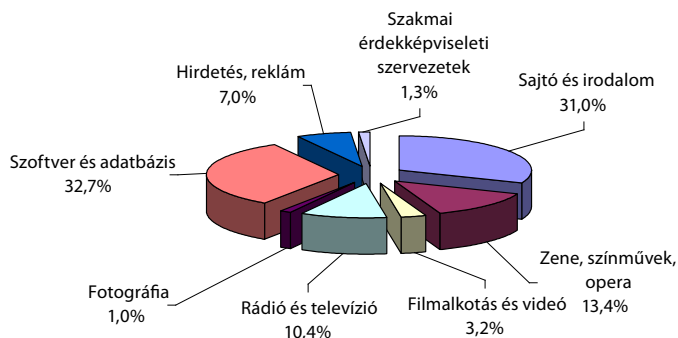
Az elsődleges szerzői jogi ágazatok gazdasági teljesítménye a 2002. évben megközelítően 4%-kal járult hozzá a nemzetgazdaság összteljesítményéhez.³² A primer szerzői jogi tevékenységek bruttó kibocsátása 1391 milliárd Ft-ot tett ki. Ezek adták a nemzetgazdasági bruttó kibocsátás 3,95%-át. Az elsődleges szerzői jogi ágazatok bruttó hozzáadott értéke 586 milliárd Ft volt, ami a nemzetgazdasági bruttó hozzáadott érték 3,96%-át tette ki.

Az elsődleges szerzői jogi ágazatok közül a legnagyobb gazdasági súllyal rendelkező tevékenységek 2002-ben a bruttó kibocsátáshoz való hozzájárulás alapján nagyság szerinti sorrendben a következő területek voltak: sajtó és irodalom, szoftver és adatbázis, rádió és televízió, zene, színművek, opera, valamint hirdetés, reklámágazatok. Ez az öt tevékenység

³¹ *Penyigey Krisztina – Munkácsi Péter: A szerzői jogi alapú ágazatok gazdasági súlya Magyarországon. Magyar Szabaddalmi Hivatal, 2005*

³² A genfi székhelyű Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) 2003-ban módszertani kézikönyvet jelentetett meg a szerzői joghoz kapcsolódó ágazatok gazdasági hozzájárulásának feltárásához „*Guide on Surveying the Economic Contribution of the Copyright-Based Industries*” címmel. A módszertani útmutató a szerzői jogi alapú ágazatokat négy nagyobb csoportba sorolja a szerzői joghoz való kapcsolódás jellegének figyelembevételével. Ezek közül az elsődleges szerzői jogi ágazatok – vagyis azok az ágazatok, amelyek a szerzői jogi védelem tárgyához tartozó művek és más alkotások létrehozását, előállítását és gyártását, előadását, sugárzását, közzétételét és kiállítását vagy terjesztését és értékesítését végzik – teljes egészében, alapvetően a kulturális szférát és a szoftveripart (szoftverek és adatbázisok) foglalják magukban.

adta az elsődleges szerzői jogi ágazatok összes bruttó kibocsátásának 92%-át. Az elsődleges szerzői jogi ágazatok közül a GDP-hez való hozzájárulás alapján legnagyobb gazdasági súlyal rendelkező öt terület azonos a bruttó kibocsátáshoz való hozzájárulás alapján vett mértékkel; a szoftver és adatbázis ezek közül 1,3%-ot tesz ki. Sőt, mint a felmérés rámutat, két területen – ismét a szoftver és adatbázis, valamint a sajtó és irodalom területén – képződött az elsődleges szerzői jogi ágazatok bruttó hozzáadott értékének 65%-a, közel kétharmada, azaz a bruttó hozzáadott értékhez való hozzájárulás a bruttó kibocsátásnál nagyobb koncentrációt mutatott.³³

Az elsődleges szerzői jogi „ipar” szerkezete 2002-ben a GDP alapján (%)

(Forrás: Penyigey Krisztina – Munkácsi Péter: A szerzői jogi alapú ágazatok gazdasági súlya Magyarországon. Magyar Szabadalmi Hivatal, 2005, 47. o.)

Az említett magyarországi felmérés kimutatása szerint az elsődleges szerzői jogi ágazatok legtöbbször a vállalati szektor játszik meghatározó szerepet. A bruttó hozzáadott érték több mint háromnegyedét a vállalati szektorban állították elő a szoftver és adatbázis területén, ami azt jelenti, hogy a foglalkoztatottak szinte teljes egészében a társas és egyéni vállalkozói szektorból kerülnek ki.³⁴ A nemzetközi összehasonlításból kiderült, hogy a magyar szoftver- és adatbázisipar 1,3%-os GDP-beli súlya megközelíti az 1,35%-os EU átlagot. Ennek a gyorsan növekvő iparágnak a gazdasági teljesítménye Magyarországon magasabb, mint Ausztriában (0,9%), Spanyolországban (0,8%), Lettországon (0,6%) és Szingapúrban (1,08%). Elmarad viszont Németországtól (1,6%), Olaszországtól (1,7%), Franciaországtól (1,9%), Svédországtól (2,2%), Nagy-Britanniától (2,5%).³⁵

A Bizottság tavalyi értékelése emlékeztet arra, hogy jelenleg nem áll rendelkezésre olyan

³³ Penyigey–Munkácsi i. m., 47. o.

³⁴ Penyigey–Munkácsi i. m., 52. o.

³⁵ Penyigey–Munkácsi i. m., 72. o.

hivatalos adat, amely számszerű korrelációt mutatna az irányelv elfogadása, és az európai adatbázisipar alakulása között. Az egyetlen viszonyítási lehetőség a GDD felmérése a nyugat-európai adatbázisszektor körében, amelyre a dokumentum is többször hivatkozik. Eszerint 1998-ban, az irányelv implementációjának határidején, a tagállamokban 3092 új európai adatbázist állítottak elő, míg 2004-ben ez a szám mindössze 3095-re emelkedett. A számokat az informatikai, de különösen az adathordozók előállításával foglalkozó iparágakban végbement struktúraváltás (mágneses szalag, diszkett, CD-ROM-ok csökkenő száma, online szolgáltatások elterjedése) alapozhatja meg.

AZ ADATBÁZIS-ELŐÁLLÍTÓK ÉS FELHASZNÁLÓK KÖZÖTTI ÉRDEKEGYENSÚLY MEGTEREMTÉSE

Az értékelés egy 2001-ben készült független tanulmány megállapításait veszi alapul.³⁶ Azok a jogosultak, akik részt vettek az interjúban (kiadók, a közszféra jogosultjai, egyéni adatbázis-felhasználók) arra az álláspontra helyezkedtek, hogy az irányelv – néhány kivételtől eltekintve – megfelelő egyensúlyt teremt a jogosultak és a felhasználók érdekei között, és szükségtelennek tartották az irányelv módosítását, miután további fejlesztésre irányuló kezdeményezés mutatkozott az adatbázisok belső piaci pozicionálása érdekében. Ugyanakkor számos felhasználói csoport (könyvtárak, akadémiai szervezetek, szerencsejáték-szervezők stb.) véleménye szerint a *sui generis* jog túl tág védelmet biztosít.

Leginkább az egyetemi és tudományos közösség – az európai akadémiai köröket képviselő szervezet, az ALLEA külön kiemelve is – hallatta szavát a *sui generis* jog kivételei vonatkozásában; szerintük a kivételek korlátozzák, megnehezítik az adatokhoz, az információkhoz tudományos és oktatási célból történő hozzáférést, valamint a használatot. Éppen ezért szükségesnek látják a kivételek körének kibővítését, mind a hagyományos kivételek [pl. az időszerű eseményekről történő tudósítás (különösen a sportadatokra tekintettel) szabad felhasználásként], mind az új kivételek (például a fizikai fogyatékosok kedvezményezése) terén. Ezzel párhuzamosan egyre növekvő fogyasztói igény mutatkozik azokhoz az információkhoz (így például az időjárás adatokhoz, a térképekhez, jogszabályok jegyzékéhez) történő hozzáférés iránt, amelyek a közszféra szervezeteiben találhatóak meg.

A bizottsági értékelés jelen fázisa mindössze annak rögzítésére szorítkozik, hogy az irányelv kétszintű megközelítése és a *sui generis* rendszer komplexitása ellentmondáshoz vezetett bizonyos felhasználói körökben, különösen az egyetemi és a tudományos közösségen belül. Az Európai Bíróság négy döntésének értelmezése is ezt az ellentmondást erősítheti meg.

³⁶ The Implementation and Application of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases. Elérhető a Bizottság honlapján a http://europa.eu.int/comm/internal_market/copyright/docs/databases/etd2001b53001e72_en.pdf alatt (2006. január 16.).

CSÖKKENŐ KÜLÖNBSÉG AZ EU ÉS AZ USA ADATBÁZISPIACAI KÖZÖTT?

A Bizottság által végzett online felmérés válaszadóinak 55%-a vélekedett úgy, hogy a nem eredeti adatbázisok *sui generis* védelme segítette Európát az amerikai adatbázispiac utoléréseben. Mindazonáltal a megkérdezettek nagy többsége vélekedett úgy, hogy a *sui generis* jog nem eredményezett új üzleti lehetőségeket. Számosan javasolták, hogy az európai beruházások szintjének növekedésével, összevetve az USA-val, világos, és egyszerű szabályokra van szükség, amely élenkítené az adatbázisok létrehozására irányuló beruházási kedvet.

A GDD adatai szerint 1996 és 2001 között Nyugat-Európa részesedése a globális előállításból 22%-ról 34%-ra növekedett, míg az észak-amerikai részesedés ugyanezen időszak alatt 69%-ról 60%-ra csökkent. 2002 és 2004 között az európai részesedés 33%-ról 24%-ra csökkent, míg az Egyesült Államok részesedése 62%-ról 72%-ra emelkedett. Az EU/USA adatbázis-előállítás aránya az 1996 évi 1:2-ről 1:3-ra növekedett 2004-ben.

VÉGKÖVETKEZTETÉSEK

A Bizottság 2005 decemberében publikált első értékelése még nem tekinthető lezárt anyagnak, a rövid záróelemzésben (amely az előadottak összefoglalásának tekinthető inkább) megállapítja, hogy a *sui generis* jog nehezen értelmezhető, a *sui generis* védelem közelít egy kvázi tulajdonvédelemhez (az adatok mint a tulajdon egyik formájaként), végül a *sui generis* jog gazdasági hatásai jelenleg nem ismertek. Az értékelés készítői az érdekeltekkel további konzultációkat tartanak szükségesnek a további jogpolitikai irányok meghatározása érdekében. A tanulmány elején jelzett 2006. márciusi időpontig négy opcióról várnak észrevételeket:

1. az irányelv hatályon kívül helyezése;
2. a *sui generis* jog eltörlése;
3. a *sui generis* rendelkezések módosítása;
4. a jelenlegi helyzet változatlan fenntartása.

Bár a *sui generis* védelemről a nemzetközi szakirodalom szinte folyamatosan elutasítónan foglalkozik, az ismertetett bizottsági értékelés ugyancsak kritikusan közelít a tárgyhoz, mégis, a felsorolt lehetőségek közül leginkább a harmadik opció alaposabb vizsgálata vezethetne el a megoldáshoz. A cikksorozat tervezett következő része ismét foglalkozna az értékelés folytatásával, annak véglegesítésével, valamint elemzés tárgyává tenné a *sui generis* jog alóli kivételekből eredő korlátozások kontraktuális úton történő áthidalását választ keresve arra, vajon a kötelmi jogi megoldások mennyiben alkalmazhatók a kontinentális és az angolszász jogi hagyományokkal rendelkező tagállamokban.